

Horniční patroni

– svatá Barborka a svatý Prokop

Již od středověku se v hornictví traduje kult jednotlivých světců, tradice se přenášely z jednoho království do druhého království, jedné oblasti do druhé oblasti, z jednoho revíru do druhého. Patronka Barborka je společná pro hornické tradice v několika západních zemích, patron Prokop je typický pro hornictvo v českých zemích a na Moravě.

Horniční patroni jsou součástí středověké církevní ideologie, která vytvořila celou soustavu ochranných patronů, aby přesvědčila pracující, že jedině pod ochranou svatých a církve se jim bude dařit jejich dílo.

Oslavy svaté Barborky se tradují již ze začátku 19. století. Slavnosti byly organizovány horními majiteli, ale připravena byla tak, aby ji horníci pokládali za svou. Na svátek svaté Barborky tj. 4. prosince se horníci shromažďovali ve slavnostních stejnokrojích na svém dole a seřazeni do šiků, za vedení horních úředníků se za zvuků hudby odebrali na mši. Po mši pak rovnou do hostince, kde se konala taneční zábava. Tento den svou svátečností vybočoval ze všednosti pracovních dnů a tak byl také horníky a jejich rodinami přijímán. Přípravy na barborskou slavnost přinášely do hornických rodin vzrušení a dobrou náladu.

Typickou havířskou oslavou byly domácí zabíječky, které se v tento den konaly v mnoha hornických domácnostech (ve městech, vsích, osadách, koloniích).

Od roku 1863 se stal oficiálním patronem horníků svatý Prokop v den 4. července. Vysvětlení plyne z počestování uhelných revírů vedoucími hornickými úředníky. Slavnost svatého Prokopa se ujala i proto, že bylo příjemnější vycházet na parádu v létě než v zimě. Prokopské slavnosti byly spojeny se slavnostním ruchem v hornických domácnostech a na dolech. Pomocné dělnice v předvečer slavností vily v cáchovně věnce z květin a zelených ratolestí na výzdobu celého dolu a polního oltáře. Mladí havíři uklízeli nádvoří dolu.

Jak taková slavnost svatého Prokopa vypadala? Havíři šli v průvodu ve slavnostních uniformách. Kdo měl uniformu, šel v čele průvodu, kdo uniformu neměl, šel v pozadí. Všichni šli, staří i mladí, závodní, inženýři, štajgři, havíři, vozíčkáři, šlepři, všichni co na šachtě pracovali i vrchnost. Každá šachta měla svojí hornickou kapelu. Oberštajgři měli u pasu šavle a na hlavách hornické čepice s kohoutím peřím (bílé nebo černé). Horníci nesli na ramenou vztyčené švancary.

Následně proběhla mše. Po mši kněz požehnal všem přítomným horníkům. Při udělování požehnání bylo stříleno z hmoždířů. Po skončení mše hornická kapela zahrála státní hymnu. K večeru se šlo do hospody, tam dostal havíř pivo a kus vuřtu. Tancovalo se tradičně až do ranních hodin. Druhý den byl svátek Cyrila a Metoděje, tož se nepracovalo.

Slavnostní vystoupení horníků mělo pro hornictví zvláštní význam. V těchto dnech se krojovaní horníci stávali pro všechno obyvatelstvo významnou skupinou, postavenou na úroveň společensky významnějších skupin zámožných rolníků a řemeslníků. Hornické parády spojené se svými patrony sv. Barborkou a sv. Prokopem počátkem 19. století upadly. Přes tyto anachronismy můžeme říci, že hornické parády jako stavovské slavnosti, spojené s reprezentací svého stavu, revíru, závodu a úzce spojené s církví začátkem poloviny 19. století zanikly. Bývalé svátky svých patronů zůstaly jen vzpomínkou, někdy nostalgickou, většinou přijímanou jako součást minulosti. Následně jen hrstky hornických veteránů se scházeli i v následujících letech. Pokus o oživení těchto slavnostních parád spojených se svátkem sv. Prokopa se začátkem 20. století neujal.

Jiného druhu byly hornické slavnosti na Slovensku. Spojovaly se dny hornických patronů, sv. Kateřiny, sv. Mikuláše, sv. Klementa, sv. Markéty. Tyto dny byly hornické mše a hornické zábavy. Na mši horníci chodili v krojích s prapory, svícemi a holemi ozdobenými květy lilí.

Jiné hornické slavnosti byly spojovány s výročními obyčejí. Slavnosti hornické mládeže. Mládežnickou slavností byl i akademický „skok přes kůži,, při kterém byli přijímáni noví studenti do společenství báňských akademiků. Dobu vzniku tohoto obřadu neznáme, avšak prvními byl prováděn báňskými akademiky v Banské Štiavnici a přenesen pak do dalších míst, kde byly od druhé poloviny 19. století horní akademie, do Příbrami a Leobenu. Uniforma a zvláště její součást, kůže, byla při tomto obřadu nezbytná. „Flek“ byl povýšen z pracovního oděvu na čestný symbol hornictví. „Skok přes Kůži“ se stal trvalou součástí hornických zvyků a udržuje se doposud.

K dalším hornickým parádám a slavnostem 19. století můžeme ještě přiřadit jihlavský průvod, který se konal od roku 1799 vždy na den Jana Křtitele. Byla to připomínka slavných hornických tradic Města Jihlavy. Tato slavnost se konávala až do roku 1941. Slavnost sama, jako připomínka jihlavských hornických tradic, se řadí k podobným slavnostem, připomínajícím v některých našich městech historické události z dob dávno minulých.

Použitá literatura:

Dějiny Ostravy 1967

Po stopách utrpení a slávy hornictva na Příbramsku 1936

Tradice v českém dolování na stříbro 1971

Hornická Příbram ve vědě a technice 1971

Štátny bansky archiv Banská Štiavnica 1852

Hornické slavnosti na Ostravsku 1966